

en un sentit figurat de 'sobresalt'. «o trabalho que lhe davão os inimigos, em comettimentos de *refega*»

Però són uns quants els lexicògrafs històrics de la llengua occidental que assenyalen la forma *refrega*, en el sentit navigatori, com a no menys antiga que *refega*. I no és aquest l'únic significat meteorològic a què ha arribat el mot, car *refega* en el portuguès indostànic de Goa (ja implantat allà des del S. XVI) té el sentit de 'xàfec' «agoaceiro» (Dalgado, *RLus* VI, 83), cosa que podria indicar que l'abast primitiu del mot fou més genèric que 'ratxa de vent'. I no deixa de fer-hi eco el castellà d'Amèrica (tan amarat d'influències marines dels conquistadors): en el Perú i l'Equador *estar uno de o en ráfaga* «en situació desfavorable» (sovint aplicat en el joc Lemos, *Semàntica Ecuatoriana*; Benvenuto Murrieta, *Peruanismos*).

Car també en tenim dades en el castellà dels navegants d'Índies, on reapareix la forma amb *r* interna: «duró la tempestad otro día, y como la tempestad venía tan desmochada, passámosla mejor y siempre tuvimos, de aquí adelante, *refriegas* de mar de quando en quando», en el *Viaje de Alvaro de Mendaña* (1567), citat per Jal (*Gloss*), que per cert és la primera data en què apareix el mot en aquesta llengua, en qualsevol de les seves formes; i és també *refrega* el que en lloc de *ráfaga de viento* apareix, el 1580 en Sarmiento de Gamboa, que també n'usa com a sinònims els intensius o atenuadors *refregada*, *refrieguecilla* i *refregón*, segons Fz de Navarrete (*Dicc Marítimo* de 1831).

Formes amb *á* són bastant més modernes: *ráfaga* no fou usat per cap autor fins a Calderon de la Barca, i una variant *ráfiga*, més semblant a la cat., apareix per primera vegada en el dicc d'Oudin, en l'ed. de 1616, el mot és estrany a tots els clàssics (de molts dels quals tenim allà diccionaris exhaustius. Cervantes, Góngora, Ruiz de Alarcón, la *Celestina*, els medievals); fins i tot la tan rica i especialitzada *Instrucción Náutica* de García de Palacio (1587), i els diccs d'A de Palencia, Nebrixa, las Casas, Percivale, Covarrubias, i el primer Oudin, cal arribar fins al *DAut* «*ráfaga*. el movimiento del aire, con que hiere repentinamente, y por lo común tiene poca duración».

El terme marí que ens ocupa està representat en altres llengües germanes, fr. *rafale*, it. *ràffica*. Però en aquestes la documentació és més moderna que a les de la Península: el fr. *rafale* apareix per primer cop molt endavant del S. XVIII (es nota que Oudin no el doni com a francès, ni en el dicc cast. ni en el francès-cast): segons Bloch el 1690, segons la nova ed. d'aquesta obra per Wartburg el 1640, que en això es basa en un dicc (crec el de Duez); sigui com vulgui, no comença a circular fins al S. XVII, si bé és veritat que ja hi ha un cas escadusser d'una altra forma *raffle de vent* en el segle XVI (God VI, 554a; Bloch). Amb raó va admetre Johann Storm (*Rom* V, 182) que *rafale* és una deformació del cast. *ráfaga* sota la influència d'*affaler* 'llavorar, un cap de corda, cap avall'; d'on el derivat dial *raffaler* 'arruinar, enderrocar', com precisava Gammillscheg (*EWFS*).

Pel que fa a l'it. *ràffica*, tampoc és mot gaire antic,

com sigui que apareix primerament en el dicc de Panterò Pantera, l'any 1614, i en Daniello Bartoli, a mitjan S. XVII. Així mateix hi ha tota mena de raons per sospitar-li caràcter poc genuí, no sols perquè l'obra fonamental de Corazzini en registra una variant evidentment forastera, *ràfago*, sinó que els únics mots antics i populars a Itàlia semblen ser *folata* i *réfelo*, documentat aquell des del darrer terç del S. XV (*Pataffio*), també en el XVI (Allegri, Davanzati), i emprat aquest en el llenguatge de les velles metròpolis marines Venècia i Gènova, també Verona¹ etc. Tots dos pertanyen a un mateix radical **folare*, que hom explica vàriament (**FLABULARE* 'bufar?', *REW*, 3341, 3560), però de tota manera ben arrelat en la llengua. El fet és que el diccionari de la Crusca, fortament purista, encara ometia *ràffica*, en la seva ed. de 1763, segurament a mot poc castís, mentre que donava entrada a *folata*.

Tot sembla, doncs, provar que aqueix tipus etimològic va néixer a la Península Ibèrica, com tants termes nàutics italians, sobretot tenint en compte que la idea en qüestió té aplicació més freqüent a les mars tropicals que al Mediterrani. Cert que l'opinió comuna ha estat l'oposada, i s'ha dit comunament que d'Itàlia va passar a Espanya així Storm, Schuchardt (*Litbl* V, 335), M-Lubke (*REW*, 7005), Migliorini etc. Tots ells pretenen que es parteix del verb *raffare* ('arrabassar'), i més aviat haurien hagut de dir *arraffare* id., una mica més usual (car aquella variant a penes és coneguda per un autor del S. XVII). Es tracta d'un germanisme provinent de l'alt al *raffen* —o sigui *longo barda*—, el qual de cap manera pogué entrar en terres ibèriques, puix que hauria hagut de tenir la forma **RAPON*, tant en gòtic, com en sueu o en francic.

Es per això que havien de suposar un manlleu a l'italià per part del cast i port. Hipòtesi etimològica que coixejava, encara, per tota mena de raons: car és estrany un derivat format amb el sufix àton *-ica* a base d'un verb mediocrement arrelat a It., majorment constant-nos-en *folata* com a nom it. autòcton. ¿Negatem ja del tot aquesta possibilitat, que tampoc la documentació disponible no encoratja gens? El cas és que llavors també costaria molt d'explicar les formes cast i port *refrega*, *-frega*, *refega*. Caldria suposar que l'it. *ràffica* vagi sofrir, en entrar a la Península Ibèrica, una violenta alteració per una etimologia popular que el confongués amb el terme autòcton *refriega*, *refrega*, 'baralla'. Supòsits evidentment forçats i que veiem acumular-se. ¿Però podria ser justament aquest *refri(ega)* el primitiu?

Bé podríem tenir en el terme nàutic *ràfega* un cas d'especialització del significat primitiu de *refri(ega)* 'estrebada violenta', 'estrapada', «estregón vigoroso» (d'on per altra part 'batussa cos a cos'), notem que el *DAcadEsp* registra també *refregón* en el sentit de «*ráfaga*». En efecte, no hi ha gens de dificultat semàntica. N'hi ha de fonètica. Tanmateix observem que *refregar* ben fàcilment podia perdre la segona *r* per dissimilació: comparem el que degué passar a *tras-fregar* convertint-se en *trafegar*, eliminació assegurada com a